

Lányi Gusztáv

KARÁCSONY SÁNDOR¹, AZ ABSZOLÚT PEDAGÓGUS

DOI: <https://doi.org/10.32558/abszolot.2021.37>

Karácsony Sándor (1891–1952)

Bevezetés: a „múlt” (most is?) aktuális

Most, amikor recseg-ropog körülöttünk az egyetemi/akadémiai világ, különösen borzongató érzés Karácsony Sándor (1891–1952) pedagógiai – azaz tudományos, oktatói/nevelői – élet- és értékvilágával foglalkoznunk. A „múlt” afféle muzeális világába ereszkedünk vissza? Menekülésképpen olvasnánk Karácsony Sándor műveit? A homályos „múlt” azonban netán mégis lelkesítő kalandokra hívhat? Olyan szellemi kalandra, amelynek során biztató tanulságokkal is szembesülhetünk? A nagy átalakítási és/vagy állagvédő buzgalmakban útmutatókra bukkanhatunk, esetleg szilárd referenciapontokra is lelhetünk?

Én mindenesetre amellet fogok érvelni, hogy Karácsony Sándor életvilága ugyan már valóban elmúlt, ám értékvilága nem pusztán valamiféle pókhálós múzeumi és ásatag régészeti lelet.

---

¹ A 2017-ben Debrecenben megrendezett X. Kiss Árpád Emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Terminológiai problémák

Azért sem pusztán csak múzeumi búvárkodás Karácsony Sándor életművével foglalkozni (miközben természetesen az is – és így van rendjén), mert ebben a (rövid) tanulmányomban az életmű egészét egy nagyon különös perspektívából – az abszolút pedagógus fogalmának szinte kozmológiai távlatából – kell(ene) értelmezni.

Az értelmezést éppen ezért mindenekelőtt fogalomponosítással kezdem.

Az abszolút = tökéletes? – Az abszolút pedagógus a „tökéletes” ember/pedagógus lenne? Olyan valaki, aki szinte kívül és fönt lebeg a nevelés, a fejlődés, az emberré válás szocializációs és identitásalakító folyamatain? Kívül létezik, mint valamely (isteni?) tökéletesség képviselője? Olyan valaki lenne, aki a teljes tudás és jóság megszemélyesítője? Ő maga az erkölcsi feltétlen érték, az időfeletti tudományos igazság?²

Az iménti mondataim nyilvánvalóan jelzik: az abszolút pedagógus fogalma nem (lehet) azonos a „tökéletes” ember/pedagógus fogalmával, noha – bevallom – csábító alternatívákat kínálna egy ilyesfajta társítás. A társítás azért csábító, mert az „abszolút pedagógus” provokatív fogalom: olyan értékorientációs irány, amely az örök kihívás, az alkotói teljesség soha véget nem érő erejét jelezheti; egy olyan erőt, ami a kreatív lendület motivációs bázisa is lehet(ne).

Többoldalú kiemelkedő tehetség. – Az „abszolút pedagógus” fogalma tehát nem olyan emberre utal, aki „tökéletes”, afféle isteni lény, de mégis olyan személyiség, aki többoldalú kiemelkedő tehetség, aki ezt a tehetségét mindenekelőtt az oktatás-nevelés területén bontakoztatja ki. A következő tartalmi jegyek utalhatnak a leírás/értelmezés néhány megkerülhetetlen (noha korántsem a lehetséges összes) alap-összetevőjére.

Tehát az „abszolút pedagógus”.

- jelentős önálló alkotói tevékenységgel rendelkezik; a pedagógiai/értelmiségi és tudományos teljesítménye harmóniában áll életművében;
- pedagógiájának középpontjában a világszerűség áll; mindig egy egész világot közvetít a tanulók számára, azaz:
- a világ egészben való megjelenítési képességével rendelkezik,
- ez a képessége mintegy sugárzik belőle és általa;
- tehát olyan pedagógus, akinek a mindennapokban is átélhető karizmája van (HUDRA, KISS és TRENCSENYI 2016).

---

² Az „abszolút pedagógus” fogalom szövevényes összetevőinek problémáihoz lásd HUDRA, KISS és TRENCSENYI 2016: 28–29.

Karácsony Sándor vajon abszolút pedagógusnak tartaná magát? Nem valami okkult szellemidézési ötlettől vezérelve teszem föl ezt a kérdést, hanem egy nagyon is evilági, pontosabban módszertani megfontolásomat fogalmazom meg ebben a kérdésben: Karácsony Sándor vajon abszolút pedagógusnak tartaná magát? Kérdésemnek nem az a tétje, hogy el tudnánk-e dönteni az „igen” vagy a „nem” alternatíváit. A kérdés tétje inkább ez: a Karácsony Sándor-szövegek mennyire vonatkoztathatók magára Karácsony Sándorra? Rekonstruálni tudunk-e Karácsony Sándor műveiből egy „abszolút pedagógus” (ön)portrét?

A válaszom: igen!

Az alábbi gondolatmenetet szánom a bizonyításnak.

Egy „idealista”, de megfontolásra érdemes gondolatsor

Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor,³ a professzori székfoglaló előadásában mondta (1942-ben, „régén” – de ma is fölöttébb tanulságos és aktuális): A professzor feladata: meggyőzni hallgatóit arról, hogy legjobb tudása időleges, ez idő szerint való, tehát ab ovo tévedés, nekik már közelebb kell jutniok a végső megoldáshoz, tehát kötelességük megcáfolni a professzort. (KARÁCSONY 2008: 204.)

Karácsony Sándort persze „megcáfolni” nem könnyen lehetett, és csak a felkészült vitapartnerekkel vitázott.

Az autonóm tanár és az autonóm diák – továbbra is Karácsony Sándort idézem:

A tanárt nem a katedra teszi, ahová „kinevezték”. A diák sem attól diák, hogy „beiratkozott” az iskolába. Például a franciatanárt gallicitása avatja tanárrá és a belőle áradó pedagógiai érosz; a diákot meg a belőle követelőző kultúrigény. A fegyelem a két egymás mellé rendelt illetékeségből természetesen következik és áll be, nem alá- és fölérendeltségből, muszájból és mesterségesen (Karácsony 2002, 11–12).

A magyar egyetem eszméje

Karácsony Sándor számára minden iskola alapmintáját a Debreceni Református Kollégium jelentette. Ez ugyan, mondhatnák talán egyesek (joggal), sajátos korhoz kötöttséget, netán (felekezeti, de egyéb) korlátoltságot is jelenthet.

---

³ Kontra György nevezi Karácsony Sándort „nagyhírű professzornak”. Vö.: Kontra 2003/2009. – Az tehát biztos, azaz filológiai tény, hogy Karácsony Sándort kortársai, de tanítványai különösen „nagyhírű” professzornak tartották. Ez tehát az „abszolút pedagógus” idejének valamiféle kommunikatív aspektusa is lehetne.

Én azonban itt és most nem erre, hanem inkább a mi eddig elemzett problémáink összefüggéseiben is tanulságos „áthallásokra”, mintegy üzenetjellegű érték-princípiumokra hívom fel a figyelmet. Didaktikusan pontokba szedem:

- Függetlenség: az egyetemet a kegyes adakozók tartják fenn; nem az állam, s nem is valami autonóm közösség. Ez bizony, akárhonnán is nézem, ma is botrányos: „önfenntartó egyetem”?!
- Társadalmi szabadság: a mellérendelő elv érvényesül, „ha az egyetem polgárságát egyformán fűti diákságában a tudományos kíváncsiság, professzorátusában pedig a közlésvágy és átadóképesség eleven ereje.”
- Tanítási formája nem az előadás, hanem a párbeszéd, a vitatkozás, az eszmeváltás!
- A megismerésben rejlő (transzcendens) titok titok-voltának fel- és elismerése. – E „nagy tanulság” közlése maga a mester-tanítvány viszony alapja.
- A személyes kapcsolat fontossága, ez az alap.
- A kételkedés, a kritika fontossága; újrafogalmazni a hagyományos tudáskincset a saját életfeladatok imperatívuszainak engedelmeskedve.
- Az „elméleti” és a „gyakorlati” tudás különbsége hamis ellentét. Csak a komolyan vett munka szelektál, nem az, ha különválasztjuk benne a tudósképzést a gyakorlati képzéstől. „Elképzelhetetlen, hogy valahol is felesleges volna a kiművelt emberfő, a fiataloknak egy olyan serege, amelyben mindenkinek kinyílt az esze, tudatosult az életterve, és képesítést nyert önálló iniciatívára és szellemi munkaképességre”.
- Egzisztenciális reláció, annyira, hogy saját színvonalá alatti életképtelen; ekkor ugyanis: paródia, operett, komédia, fellepkakukkvára, kadáver, rothadás, játék.
- Csodálatos az élet: „Nem azt tanítja az életről, hogy érthető, megmagyarázható és megoldható, hanem azt, hogy csodálatos, határtalan és időtlen titok.” .... „Majd mikor megérik a magyar egyetem, mert meg fog érní, nem pedig megreformálódik, akkor ezt fogja tanítani az életről.” (KARÁCSONY 2009, 236–243)

Szándékosan nem kommentáltam a Karácsony Sándor-i gondolatokat (kivéve az első pontot), mert ha belegondolunk: ezek mind, egytől egyig, a mai napig szinte a lehetetlen (szép) lehetőségek vágyálmai. Ám az nem lehet véletlen, hogy a kortársak jelentős része mégis fontosnak, jelentősnek tartotta ezeket a

gondolatokat. Karácsony Sándor tanítványai (és az ő tanítványaik) közvetítésével ezek az elképzelések napjainkig ívelő erővel időnként valóban föl-fölpezsdítik a legtöbbször zsákutcás és/vagy terméketlenségbe fulladó egyetemi/akadémiai reformbuzgalmakat (is).⁴

De még nincs vége az én didaktikus listázásomnak.

Karácsony Sándor tipológiája az egyetemi hallgatókról

- Azok, akik képtelenek a tanulásra: a hallgatók „jókorá percentje”. „Én ezeknek a diákoknak semmi más kötelességét nem ismerem, mint az egyetem tehermentesítését”.
- Azok, akik ugyan képesek tanulni, de nem szeretnek, mert nem bírnak, azaz nem tudnak, nem értenek hozzá. Gyámoltalanok, mert nincs meg bennük a tanulás kultúrája.
- Azok, akik képesek, tudnának is, de nem akarnak tanulni; ők a „legnehezebb dió”.
  - „Nagyobbik felükben negatív lények ők, akiknek a kritikai hajlandósága még elkésett pubertás áruló jele, és bizonyos hiányokat takar.”
  - Azok, akik mérhetetlen kiábrándulást, gyógyíthatatlan csömört éreznek, mondhatni filozófiai vagy inkább világnézeti, afféle korhangulati alapon: „minden hiábavaló”.
    - Karácsony Sándor őket tartotta a „jövendő reménységének”, ők ma az „igazi magyar diákok”.
- Miért?
- „Egészen bizonyos, hogy az ő tehetetlenségük nem az ifjúságukkal visszaélt, karakter nélküli mosogatórongyok testi tunyasága. Önkínzó terméketlenségük nem a gyámoltalanok időpocsékló, haszontalan ide-oda kapkodása. Ha van benne valami negatív vonás, az attól van, mert mai tudásunk épületét fölöttébb szellemellenes kor alapozta meg, s eleven lelkiismeretű ember kellemetlenül gyakran kénytelen vele szemben a házbontó tótok eljárását tartani egyedül helyesnek.” (KARÁCSONY 2002a, 175–177)
- Ezek után nézzük meg a pedagógiai társas viszony másik oldalát, a pedagógusokat, a minket közelebbről érdeklő egyetemi oktatókat is: Karácsony Sándor milyen típusokat vélt látni ezen az oldalon – a saját térfelén. Előre jelzem: itt sem volt kíméletes. De így tudta

---

⁴ Lásd ehhez az igazán szövevényes problémához saját egyetemi oktatói tapasztalatokon is alapuló egyetem-elemzésemet (LÁNYI 2017).

feltárni a hatékony pedagógiai munka akadályait, nem csak a diákok, hanem a tanárok oldaláról is.

Karácsony Sándor tipológiája a pedagógusokról

1. *Tanügyi nénik/bácsik*

Karácsony Sándor számára típusalkotó pedagógiai társas-lélektani tényező volt, hogy a pedagógiai helyzet két főszereplője – tanár és diák – pedagógiai életközösséget alkot-e. Maga Karácsony Sándor ugyanis sohasem becsülte sokra a „pedagógiai érosz” nélküli „tanügyi néniket” és „tanügyi bácsikat”, akiknek – így mondta – lehetnek ugyan „kialakult módszerük, rendszerük, gyakorlatuk, szakképzettségük, és szakvéleményük”, sőt „lélektani laboratóriumaik” is lehetnek, „tesztekkel, fejlődésgörbékkel, statisztikai adatokkal, kérdőívvel, tipizáló eljárásmodokkal, jellemlapokkal és pontozási rendszerekkel”. Úgy vélte azonban, hogy van egy „valóságos élet” is – ezt nevezte pedagógiai életközösségnek –, ahol „a tények egészen másképpen mutatkoznak, a jelenségek szuverén göggel merednek – mondjuk – észak-délnek olyankor, mikor az előírások, szabályok, rendeletek, módszertani táblázatok, elmúlt idők tapasztalati normái kelet-nyugatot jeleznek esetleg.” (KARÁCSONY 1948, 3.)

Az autonóm ember – a pedagógiai viszonyulásokban is meghatározó tényező.

Karácsony szerint ugyanis az autonóm ember tudása is a mellérendeléses viszonyban jön létre. A tudomány ennek a tudásnak az eszköze s nem megfordítva: az eszköz uralma az (ekkor már nem autonóm) emberen. Ezért tehát a pedagógiai érosz nélküli „tanügyi nénik” és „tanügyi bácsik” ilyen-olyan eszközjellegű – s ezen túl nem látó – tudományos hókuszpókusza nem lelkesítette, inkább ironikus távolságtartásra ingerelte. Karácsony nem volt persze tudományellenes – miként ezt egyfajta (tendenciózus) interpretáció sugallhatná –, csak éppen az ész racionalista és narcisztikus öntetszégését nem azonosította a bölcsességgel. (Karácsony 1945/2002, 67–69)

A tanügyi nénik/bácsik tehát pedagógiai érosz nélküli, a tudományos, a pedagógiai, a pszichológiai és ezernyi más előírt normákhoz bürokratikusán ragaszkodó paedagogusok (Παιδαγωγός): rabok és szolgák – nem autonómok.

2. *A „mindent tudó” szaktudós*

A „mindent tudó” szaktudós – nem biztos, hogy kíváncsi szofokrata is. (KARÁCSONY 1944/ 2008, 203)

Ám ha a „modern” tudományok művelője elveszti kíváncsiságát, előbb-utóbb tudományos problémaérzékenysége is elsatnyul, legfeljebb a big

science szintjén szervezett „kis rejtvények” szorgos szakmunkása lehet. Ami korántsem csekélység, de elképzelhető — és erre is vannak figyelemre méltó példák —, hogy a tudományos alkotómunka nemcsak a „big”, hanem és még inkább a great science szintjén is gyakorolható.

Bólyai Jánosnak elég volt csak a „papír és ceruza”, Teller Edének viszont zseniális gondolatai „kivitelezéséhez” hidrogénbombákra és csillagháborús rakétapajzsokra (is) szüksége volt. A két példa a maguk nyomasztóan súlyos voltakban ugyan, de jelzi: a great science nem ellentéte a big science-nek, de a great science, mondhatni, a „tisza szellem” nagyságától nagy.

A szaktudós tudása előbb-utóbb élettelen tudás lesz, esetleg csillogó kognitív építmény, de lélektelen. Mechanikusan programozott üresjárat – különösen, ha még nem is él valóságos pedagógiai élethelyzetben, mert „csak” kutató.

A pedagógusok és a szaktudósok az elmechanizálódott (pedagógiai és tudományos) élet rabjai.

Karácsony azért nem fogadta el az elmechanizálódott életmegnyilvánulásokat (és életformákat) s azok „tudásalakzatait”, mert ezek rabságában élve az ember nem képes önmagát (át)adni – a másíknak. Nem képes, mert: rab. Olyan rab, aki a helyzetéből ugyan szeretne megszabadulni, mintegy a gátlásnélküliség állapotába jutva szabadság, tehát fölszabadulás helyett. Még „életrevaló” is lehet, de csak rab marad: „életrevaló rab” – aki kiszökik börtönéből egy tágabb börtönbe. (KARÁCSONY 1933/1991, 46)

3. A széplelek

Magunkból adni – Karácsony szerint – azért olyan nehéz, mert (többek között) inkább hajlamosak vagyunk bizonytalan identitásunk folyamatos, ám de reménytelen keresésével önmagunk dokumentálására, vagy – emelkedettebb változatban – széplelkek módjára a „világra ömleni”.

A vénülő testű, de kamaszlelkű tudósok „produktivitása” például – ha nem a másikat akarja gyarapítani – nem más, mint a „gyűjtés” (az öndokumentálás) fokán megrekedt tudatos rabmunka: a börtönfalak „humánus” tágítása. Tömerdekert termelnek, de eredményeikből nem válik „élet”. „Nagy elmék, hatalmas egyéniségek, de személyiségük impotens. Ha életművük tojásformájú és gyertyafénnyel átvilágítható volna, egyiket se válogathatnák ki ‘kotló alá.’” (Karácsony 1942, 173)

De azért is nehéz adni, mert az adás is lehet torz: a széplelkek többnyire így „adnak”. Karácsony szerint ugyanis a széplelek „életstílusában valóban ‘odaadás’ formájában ömlik rá a világra minden egybegyűjtött energia és

érték. Két végükön meggyújtott gyertyaként lobognak el ezek. Könnyen össze is téveszthetni őket az igazi emberekkel és életüket az Isten szerint való étellel. Egyetlen áruló jel mutatja, hogy nem erről van szó, akármilyen fájdalmas is, mégsem. Az egyetlen gyanús körülmény, hogy a felajánlott ételáldozatot nem fogadja el a másik fél. A többiek. A másik ember.” Ha ez az – esetenként ifjúkori, ám éppen ezért elég gyakori – állapot rögzül, márpedig a mechanikus élet ezt teszi, az ilyen szabású lélek holtáig „csalódott szerelmese” lehet az Életnek. „Mártírnak” is látszódhat és érezheti magát a széplélek, de akkor sem fogantatik tőle semmi. (KARÁCSONY 1942, 176)

Nem, mert a széplélek „belefelejtkezik a formákba”: ha filozófus vagy tudós, az „igazságba”; ha etikai lény, az „intenzív élet élésébe”, mert így talán „elfeledkezik arról, hogy mindez nem tart örökké”. Ha vallásos kedély mozgatja, illúziókba ringatja magát – Karácsony szerint ilyen intellektuális vallásos kedély hozza létre az „utókorra apellálás” kvázi-túlvilági képzeteit.

A széplélek csapdahelyzete abból adódik, hogy szabadulni akar a kárhóztól, a büntől és a haláltól, csak mindezt nem az isteni kegyelem útján teszi, hanem narkotikumokkal. Például a bűnről „tudományosan” kiderítheti nemlétüket, megállapítván róluk egyrészt „determinált voltukat”, másrészt „relatív természetüket”, tehát összetéveszthetőségüket az erényekkel, sőt ez egy „merész kísérlettel” még erény-voltukat is bizonyíthatja. A halálfélelemmel szemben – hasonlóképpen – hirdetheti az „élet jogát”, az „életosztón lehető teljes kiélvezését”. A halál kikerülhetetlenségét „kivédheti” úgy is, hogy „elfelejtkezik” róla, vagy nagy merészen, azaz cinikusan „szembenéz” vele, sőt olyan „bátor” is lehet, hogy „egy kibékítő öngyilkossággal” fejest ugrik bele. (Karácsony 1933/1991, 72-73)

4. A kíváncsi szofokrata: a professzor

(A tudomány mint társaslélektani fogalom) A másik ember fogalma Karácsonynál létrehozta a tudományról alkotott társaslélektani fogalmat is. Szerinte ugyanis az egyik-másik ember egymásra vonatkozása esetén a tudomány nem lehet „a tudós művészi attitűdű l'art pour l'art okoskodása”, sem a „közönség engedelmes kiszolgálása tendenciózus praktikumok segítségével”, hiszen – tanította Karácsony – a tudomány is csak társaslelki funkció lehet: „mozgás a jelrendszerben abból a célból, hogy a másik ember megértse az egyik embert”. Ami más szavakkal azt jelenti, hogy a tudomány: jeladás a probléma felől a másik embernek. (KARÁCSONY 1942/2002a, 381–384)

(A professzor – aki nem feltétlenül kinevezett „egyetemi tanár”) Ezt a jeladást viszont leghatékonyabban a professzor, s nem a szaktudós tudja gyakorolni. A professzor minden olyan tudománnyal foglalkozó valaki, aki koporsója lezártáig kíváncsi, örök diák marad – aki számára a tudománya kérdései sohasem lezártak, fogytig nem elintéztettek, mindvégig problematikusak. (KARÁCSONY 1942/2002a, 370)

A szaktudós mindent tud; a professzor: elsősorban és mindenekfölött kíváncsi – és ez, bizony, nem attól függ, hogy „kinevezték”, s ettől lett/lenne „egyetemi tanár”. Nem a „kinevezéstől” lesz a professzor probléma-centrikus lény, hanem attól és azért, mert – írja Karácsony – „*Nem tartja a világot és az életet magától értetődőnek, a törvényeket érvényeseknek, hanem éppenséggel kérdéseseknek, titokzatosaknak, megfoghatatlanoknak tartja.*” Ezért nem statikus, hanem dinamikus az ilyen ember. Dinamikus és probléma-centrikus habitusából adódik célja is. „Törhet a rejtelmesnek appercipiált titok megfejtésére” (s ez a könnyebb, tehát a gyakoribb eset is – nem mellesleg: ilyen a szaktudományos feladvány is), de törhet az ellenkezőjére is annak: „a dolgok megfoghatatlanságának az evidenciájára.” (KARÁCSONY 1944/2008, 204)

A professzor és a diák kapcsolata – Karácsony szerint – munkaközösség: ez az ideális egyetem. Az ideális egyetemről Karácsony nem pusztán álmodozott, hanem valóban cselekvő módon tett is érte – tanítványaival együtt. Ezért tehát professzori székfoglalója, amiből fentebb már idéztem egy rövid passzust, ma is nagyon aktuális; a hosszabb idézet ezt (reményeim szerint) nagyon is jelezheti:

Feladatom az – írta Karácsony Sándor 1942-ben, s olvasom én most 2019 zimankós májusában –, hogy „meggyőzzem a diákjaimat arról, hogy legjobb tudásom időleges, ez idő szerint való, tehát ab ovo tévedés, nekik már közelebb kell jutniok a végső megoldáshoz, tehát kötelességük megcáfolni engem. Különben elsekélyesedik, visszafelé fordul, legjobb esetben is stagnál a tudomány. Egyetemi tanszéken ültömet magyar módra úgy fogom fel, hogy fel kell szabadulnom a történelmi lény és a szaktudós kötöttségeiből, és nem reprodukálnom kell, hanem teremtenem, újra átélnem az egész kultúrát, hiszen a jelen: feszültség, mely a múlt hagyományainak és a jövő reformjának a két sarka közt minduntalan támad.” (KARÁCSONY 1944/2008, 204–205)

Az a tanító, aki esetleg egyetemen tanít – és akár még „egyetemi tanár” is lehet – azért professzor, mert szofokrata: szabadon szolgáló lélek. Karácsony Sándor ilyen lélek volt, s ezt a „lelket” nem az őt egyetemi tanárrá kinevező minisztertől és államfőtől kapta. (És persze ettől megfosztani sem lehetett – csak a tanszékétől és a katedrjától.)

A pedagógusi lét: életforma

A Karácsony Sándor-i pedagógiai/pedagógusi idea valójában tehát életforma – a pedagógus tanítványaival munkaközösséget alkot: a közlékeny tanár és a kíváncsi diák együtt dolgoznak egy aktuális problémán, ami lehet a tananyag is. Pedagógus – diák – tantárgy mellérendelő társas viszonyban alkotja dinamikus egységben a munkaközösséget. Így és ezért lesz a pedagógus: mester, a diák: tanítvány, a tantárgy: nem holt (tan)anyag, nem kognitív ismeret/információ, hanem maga a titokzatos élet.

Ebből az összefüggésből szemlélve viszont az „abszolút pedagógus” kifejezés tautológia: nem lehet valaki „kicsit” pedagógus. Ha az, akkor: „tanerő”⁵ – aki leadja az órát a „hallgató” gyerekanyagnak (FRANYÓ 2011, 279).

Karácsony Sándor pedagógusként/emberként azt vallotta: a lélek nélküli pedagógia destruktív kényszer, tanügyi nénik és tanügyi bácsik hatalmi infantilizmusa, akik persze reménytelen, ám annál ádázabb küzdelmet folytatnak a „buta” és „lusta” diákokkal szemben. A „buta” és „lusta” diákok – szintén a destruktív kényszer nyomása alatt – csak ostoba lázadók lehetnek. Karácsony Sándor pedagógiája és pszichológiája ezeket a beteges kényszereket (is) igyekezett feloldani, megszüntetni – gyógyítani.

Azt vallotta/tanította, hogy az autonóm diáknak „szabad franciául vagy kémiát tanulnia”. A nem autonóm diáknak muszáj ezt cselekednie. „Ez a különbség, nem más.” Franciául vagy kémiát nem tanulni egy diáknak sem szabad. „De tudjuk, hogy a robotmunka-teljesítmény nagyon drága és nagyon silány.” Ezért kell – a demokráciának – ezt a munkát „a legdiákabb diák és a legtanárabb tanár illetékességének szabad-társulása” alapján megszervezni. (KARÁCSONY 1945/2002, 9)

Így és ezért kereste a pedagógiában (is) az egyéni és a kollektív autonómiák lehetőségeit: lokalitásunkat és transzcendáló/transzcendens távlatainkat, reményeinket – az igények valóságát firtatva az egyetemes magyarságban.

Utószó:

Szükség van-e abszolút pedagógusokra?

Igazi pedagógiai kihívás, hogy mindez „együtt” is legyen/maradjon az oktatás/nevelés folyamatában, leckéről leckére, szakszerűen/didaktikusan, ám mégsem kiszáradt rutinnal, unalomba fullasztva a megismerés valódi

---

⁵ „TanERŐ”? Aki inkább ERŐlködik, mert valójában ERŐtlen.

izgalmaikat és kimeríthetetlen távlataikat.⁶ És persze szembe kell(ene) néznünk azzal a kiábrándító szociológiai és pszichológiai ténnyel is, hogy a magyar (kontraszelektált) pedagógustársadalom alkalmas-e ilyen kihívásoknak, feladatoknak megfelelni? A tudásgyárak falansztereiben szükség van abszolút pedagógusokra? Olyan géniuszokra, akiknek az emberalakítás – a nevelés/növelés: szerves növekedés – vágya jelenti létük középpontját?

Géniuszok helyett nem inkább csak jó technikusokra lenne szükség?

Egy pedagógiai futurológia science fictions rémlátomásában bizonyára: a pedagógiai robotok közötti interakciók „beállítására” valóban csak technikai kérdés. A probléma csak az, hogy ez már nem a távoli jövő (rém)látomása, hanem a jelen infokommunikációs valósága: már több gép internetezik – egymással is –, mint ember. Az organikus pedagógiai interakciók megőrzése – és az infokommunikációs erőterekkel történő optimalizálása (ha egyáltalán ez még lehetséges) – az egyik igazán abszolút pedagógiai/pedagógusi kihívás és feladvány a mai (magyar) pedagógiai, pszichológiai és társas/társadalmi élet- és értékvilágban.⁷

Felhasznált irodalom

- DEME Tamás (2016.): *Gondolatok Karácsony Sándor művészet szemléletéről*, Magyar Művészeti Akadémia
- FRANYÓ István (2011.): Kontra György, az abszolút pedagógus. *Új Pedagógiai Szemle*, 11–12, 279–287
http://epa.oszk.hu/00000/00035/00150/pdf/EPA00035_upsz_2011_11-12.pdf
- HUDRA Árpád, Kiss Endre, Trencsényi László (szerk.) 2016: *Abszolút pedagógusok*, Magyar Pedagógiai Társaság, Kiss Árpád Műhely, Budapest, 9–12
- KARÁCSONY Sándor 1933/1991: *Nyugati világnézetünk felemás igában*, Kiadja az Üzenet szerkesztősége, Kolozsvár
- KARÁCSONY Sándor (1942.): Barátság és szerelem, *Exodus*, Budapest.
- KARÁCSONY Sándor (1948.): A növekedés eposza, *Új Szántás*, 1–9

---

⁶ Lásd ehhez Karácsony Sándor didaktikai/módszertani leírásait (Karácsony 2016). – Mindezeket a problémákat a művészeti nevelés „szűk” és speciális területein lásd Deme Tamás kiváló könyvében (DEME 2016).

⁷ Lásd ehhez: a „tanulás és gondolkodás keretei”, azaz a „népi pszichológiától” a „gépi pszichológiáig” ívelő tudás, gondolkodás és tanulás kérdéseit, problémáit stb. Vö.: PLÉH 2015

- KARÁCSONY Sándor (1945.) 2002: *A magyar demokrácia*, A Csökmei Kör Kiadása, Pécel
- KARÁCSONY Sándor (1942.) 2002a: *Ocsúdó magyarság*, Széphalom Könyvműhely, Budapest
- KARÁCSONY Sándor (1944.) 2008: *A magyarok kincse*, Széphalom Könyvműhely, Budapest
- KARÁCSONY Sándor (1939.) 2009: *A magyar észjárás*, Széphalom Könyvműhely, Budapest
- KARÁCSONY Sándor (2016.): *Válogatott elbeszélések. Leckék a leckéről. Holdbeli diákélet*, (Szerkesztette, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Heltai Miklós) Széphalom Könyvműhely, Budapest
- KISS Endre és TRENCSENYI László (2016.): *Abszolút pedagógusaink nyomában*, In: HUDRA Árpád (szerk.): I.m. 9–12
- KONTRA György 2003/2009: *Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor*, BIP, Budapest. – Második kiadás: Karácsony Sándor Művelődési Társaság, Gondolat Kiadó, Földes, Budapest. 2009
- LÁNYI Gusztáv (2017.): Egyetemi élet: világunk. In: Garaczi Imre és Hudra Árpád (szerk.): *Fogalmak harca*. Írások a 70 éves Kiss Endre tiszteletére, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, 215–230
- PLÉH Csaba (2015.): *A tanulás és gondolkodás keretei. A népi pszichológiától a gépi pszichológiáig*, Typotex Kiadó, Budapest